

*До спеціалізованої вченої ради Д. 26.007.04
у Національній академії внутрішніх справ*

Київ, площа Солом'янська, 1, 03035

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора,
Оніщенко Наталії Миколаївни, завідувача відділу теорії держави і права
інституту держави і права імені В. М. Корсецького ІАІІ України,
академіка ІАІПрІІ України, Заслуженого юриста України
на дисертаційне дослідження

Копитової Олени Сергіївни на тему: «Теоретико-правові засади
судового правозастосування», поданого на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю **12.00.01** – теорія та історія
держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Здійснення правосуддя – специфічна сфера діяльності держави, в якій виїяткову роль відіграють суди, що мають відповідне закріплене конституційно виключне повноваження. Процес здійснення правосуддя має на меті досягнення головного результату – захист прав, свобод, інтересів суб'єктів як приватного, так і публічного права, в законний спосіб шляхом постановлення судом обірунтованого рішення та його виконання. Це відбувається через правильне судове правозастосування. Водночас змістовне наповнення поняття правосуддя, його завдання в широкому розумінні не обмежуються лише реалізацією конкретним судом своїх процесуальних повноважень в окремо взятій справі. Важливими є і ряд інших питань, зокрема забезпечення життєдіяльності судової системи, її ефективність, функціонування, взаємодії судів різних інстанцій та спеціалізацій з огляду на необхідність забезпечення єдиного судового правозастосування, що формує єдність судової практики в державі. У сучасній Україні категорія судове правозастосування періодично отримує наукову увагу, однак залишається поза єдністю розуміння, що певним чином негативно впливає на єдність застосування у практичній діяльності судів.

У теорії права судове правозастосування розглядається одночасно у широкому розумінні (як уся діяльність органів судової влади, що втілюється

у прийнятті юридичних актів), і у вузькому (як створення певних правоположень відповідного нормативного характеру). Отже, судове правозастосування – це центральна складова щоденної діяльності судів, основа вирішення кожної судової справи, а також певні усталені правові висновки у результаті тлумачення правових норм, за наслідками яких суди вирішують спори, що містяться в текстах судових рішень.

У 2016-2017 роках відбулася зміна парадигми у підходах до судового правозастосування, передусім в отриманні Верховним Судом повноваження офіційно тлумачити приписи законів, прийняття процесуальних кодексів у новій, істотно змінній, редакції та інших повел. У зв'язку з цим наукова потреба дослідити таке явище як судове правозастосування під новим теоретичним кутом знову назріла.

У цьому контексті можна погодитись із О. С. Кошиговою, що особлива складність нинішніх реалій судового правозастосування полягає в тому, що норми права, як основа вирішення справи, отримують періодичні зміни або можуть їх очікувати, тобто законодавство, на підставі якого суд вирішує справу і застосовує його норми, часто змінюється не за потребами часу, а залежно від політичної доцільності чи перманентних реформ, інколи заради реформ. З огляду на викладене, зауважує дисертантка, проблема пошуку шляхів і способів забезпечення якості правозастосування і його послідовності знову постала особливо гостро (стор. 34-35 дисертації).

З урахуванням наведеного, тема дисертаційного дослідження О. С. Кошигової видається вкрай актуальною, адже вперше в Україні після конституційної реформи щодо правосуддя на цілісному монографічному рівні розроблена загальнотеоретична проблема судового правозастосування.

Цінність роботи полягає і в тому, що вона може бути корисною не лише для вчених, а й становить достатньо корисний базис для формування практичних пропозицій удосконалення і оптимізації процесу судового правозастосування різними процесуальними і правовими інструментами в межах національного правопорядку.

Дисертантка, визначаючи мету дослідження, поставила перед собою розкриття теоретичних засад і вироблення цілісного уявлення про судове

правозастосування в умовах імплементації принципу верховенства права та його практичного застосування судами. Об'єкт дисертаційного дослідження автор визначила правозастосовна діяльність суддів в умовах функціонування сучасної судової системи України; а предмет – теоретико-правові засади судового правозастосування в Україні, які обрані правильно і виглядають коректними. Завдання характеризуються чіткістю, О. С. Кошовою досягнуті.

Актуальність теми дисертаційного дослідження також корелюється із положеннями із Концепцією Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленою Законом України від 21 листопада 2002 р. № 228-IV, Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 р., затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених загальними зборами Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Основними напрямами наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр., затвердженими рішенням вченої ради від 29 жовтня 2013 р., протокол № 28, а також Основними напрямами наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., затвердженими рішенням вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28/1. Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 10 липня 2018 р., протокол № 13.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій та достовірність результатів, їх новизна зумовлюється високим науково-методологічним рівнем дослідження в цілому та належним обґрунтуванням основних висновків та результатів дисертаційного дослідження. Достовірність та наукова новизна здобутих результатів передусім обумовлюється тим, що елементи новизни дослідження повною мірою відображені у змісті дисертаційного дослідження і підтверджені ґрунтовними висновками дисертанта.

Ознайомлення з дисертаційним дослідженням О. С. Копитової, поданими її іншими науковими публікаціями, в тому числі апробаційного характеру, використання автором значної кількості наукових джерел, зміст яких аналізується у тексті дисертації, дозволяє дійти висновку про самостійний характер роботи в цілому та положення наукової новизни, які винесені на захист. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, що містяться у дисертації, характеризуються ґрунтовним дослідженням принципів для сучасної правової реальності конституційних змін у сфері правосуддя, проблем диференціації правосуддя та диференціації системи процесуального законодавства.

Викликає науковий інтерес науково-методологічний підхід О. С. Копитової до правозастосовної діяльності суддів в умовах функціонування сучасної судової системи України (стор. 38-39 дисертації), у зв'язку з чим вперше в доктрині теорії права сформовано теоретико-правову модель судового верховенства як особливий вид судового правозастосування касаційними судами України під час формування правових висновків і правових позицій щодо застосування норм матеріального права, що дозволило авторці в межах об'єкта й предмета сформулювати теоретичні і практичні рекомендації та пропозиції щодо удосконалення єдності судового правозастосування на засадах верховенства права у період суттєвої мінливості законодавства України у подальших розділах роботи.

З науково-методологічної та практичної точок зору слід визначити прийнятною позицію докторантки щодо методологічних підходів розкриття сутності інформаційної функції судового правозастосування, яка у широкому розумінні встановлює зворотній зв'язок між судами і законодавцем через опосередковане вказування на дефектність окремих норм права. Звернення з одного й того самого правового питання значної кількості осіб (масовість звернень) є свідченням законодавчого викладення норми права у спосіб, коли її застосування може бути поліваріантним і відображається у діаметрально протилежних рішеннях судів, неможливості розв'язання виключної правової проблеми ВС самостійно, та вказує на необхідність нормативного корегування такої норми. Відзиву ВС на законопроекти до Верховної Ради і

загальна статистика Державної судової адміністрації є елементами зворотного зв'язку між судами та законодавцем (стор. 40-41, 100, 137 дисертації тощо).

Особливо цінним у цьому контексті для науки теорії права і практичної діяльності судів виступає авторське визначення судового верховенства (*judicial supremacy*) як особливий правозастосовчий процес ВС, тісно пов'язаний із судовою правотворчою роллю під час офіційного тлумачення щодо правильного застосування норм матеріального права (рідше процесуального), з метою встановлення компромісу між нормою права як правовим ідеалом і конкретною правозастосовною ситуацією в ухваленому на засадах верховенства права судовому рішенні, яке містить переконливий прецедент із ознакою відповідної нормативності (стор. 39-40, 58-62, 304-321 дисертації).

Вперше в теоретичній доктрині О. С. Копитова обґрунтовує, що судове верховенство як термін країни загального права, зокрема права США, полягає в тому, що такий найвищий ідеал права, як Конституція США, вимагає судового тлумачення разом із конкретними обставинами справи, а також у контексті зміни історичної парадигми, забезпеченні основних прав людини, інтересів держави тощо. Вчена справедливо підкреслює, що вказаний підхід є доволі схожим із українським, за винятком того, що тлумачення положень законів і норм Основного Закону в Україні здійснюють різні органи, однак у схожому (навіть спільному) аспекті керуючись верховенством права та верховенством Конституції України (стор. 59, 322, 417 дисертації, стор. 30-31 автореферату).

Вперше у теоретичній доктрині О. С. Копитова формує наукові висновки щодо елементів транзитності законодавства в Україні як країні перехідного періоду. Загалом такі країни, підкреслює дисертанта, характеризуються різноманітністю політичних подій, а також кількістю постійно впроваджуваних реформ. Їх ще можна визначити як країни «транзитного суспільства». О. С. Копитова робить правильний висновок, що навіть побіжно проаналізувавши усі суспільні події незалежної України, слід констатувати, що часті суспільно-політичні і революційні події останніх

п'ятнадцяти років в нашої державі, зміни конституційного устрою та перманентні суперечливі реформи в сфері права (перехідна юстиція), не дозволили Україні стати країною розвиненої економіки. Це також стало причиною суттєвої міграції населення країни. Важливим при цьому є те, що перманентні суперечливі реформи й міграція є не тільки невід'ємними ознаками країн перехідного періоду, а також виступають негативними передумовами для порушень прав людини (378-379 дис.). Дисертантка формує нові наукові висновки про вагоме значення в практичному дотриманні принципу верховенства права, яким керується суддя під час здійснення правосуддя, вмотивованості судового рішення, саме у перехідний період розвитку правової системи України (с. 206-207 дис.). І доводить, що сучасні реалії розвитку праворозуміння та правозастосування свідчать, як підкреслює авторка, що в мотивуванні судового рішення юридична аргументація може бути як раціональною (тобто спиратися в процесі визначення істинності (хибності) на норму права чи беззаперечний факт), так і ірраціональною, чи емоційною, заснованою на моральних, релігійних, соціальних та інших способах аргументації (с. 207 дис.).

Позитивним у роботі О. С. Копитової є дослідження під новим кутом правотворчих аспектів судового правозастосування в механізмі забезпечення верховенства права (розділ 4 дисертації). Зокрема, вперше після реформи 2016 року вчена розкриває різні напрями до розвитку судової правотворчості: 1) результатами судової правотворчості в Україні є квазіпрецеденти, створені ВС під час офіційного тлумачення норм законів, окремі з яких можна віднести до так званих переконливих прецедентів (сталі правові позиції ВІІ ВС, від яких ВС не зробив відступу і які сприймаються учасниками суспільних відносин без додаткових елементів державного примусу); 2) а також правові висновки апеляційних судів у справах, рішення яких не підлягають касаційному оскарженню чи за якими ВС уже висловив власну позицію і сприймаються учасниками суспільних відносин (стор. 43, 90, 136, 146 тощо, підрозділ 4. 1 дисертації).

Також, на відміну від інших вчених, О. С. Копитова по-новому доводить, що судова практика є важливою складовою «зрізу» якості законів і

якості судового правозастосування. Виокремлено такі засоби формування прецедентної практики ВС: 1) питання формування першого (у конкретних поширених категоріях справ) правового висновку, який у майбутньому може вважатися прецедентним, тобто такий висновок, що містить роз'яснення правильного застосування норми матеріального права; 2) питання узгодження правових висновків ВС з існуючою судовою практикою ВС України в однакових правозастосовних ситуаціях; 3) питання забезпечення узгодженості таких правових висновків у межах ВС, коли йдеться, зокрема, про так званий цивілістичний процес і конфлікти юрисдикцій; 4) питання аргументованості, доступності й структурованості прецедентних рішень ВС; 5) питання відступу від власних попередніх правових висновків ВС та існування відповідного обґрунтування й мотивів (стор. 334, 419 дисертації, стор. 31 автореферату).

Завершується подана на опонування дисертація підрозділом «Шляхи забезпечення єдності судового правозастосування в сучасний період розвитку України» (розділ 5 дисертації), у якому авторка досліджує прогностичні аспекти судового правозастосування в Україні, зокрема вивчає рівень незалежності судової влади і незалежності судді під час здійснення правосуддя як засада забезпечення єдності судового правозастосування та перспективи забезпечення єдності судового правозастосування в умовах транзитного законодавства.

У цьому розділі, на відміну від інших науковців, О. С. Конитова розвиває наукову тезу про існування об'єктивних ризиків, що нині гальмують єдність судової практики в контексті безперервності конституційної традиції, яка впливає на наступність законодавства, що особливо потрібно під час захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина, а також інших учасників суспільних відносин. Вчена, по-новому в теорії права, констатує, що згідно з принципом вірності Конституції України рішення судів мають ґрунтуватися на верховенстві права і при вирішенні кожної справи досягати такого верховенства, яке складно забезпечити країнам перехідної демократії чи країнам перехідного періоду (країни «транзитного суспільства»), до яких належить Україна (різноманітність політичних подій, велика кількість

постійно впроваджуваних реформ тощо) (стор. 45, дисертації, стор. 8 автореферату).

Висновки як по окремих розділах дисертаційного дослідження, так і в цілому по роботі, автором викладені достатньо чітко, є логічно завершеними і відбивають авторську позицію щодо розглянутих проблем, а також характеризуються прагматичним характером й максимально практичним спрямуванням.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Структура і зміст дисертації О. С. Кошитої на тему: «Теоретико-прикладні засади судового правозастосування», в цілому відповідають її назві та вимогам, встановленим ДАК України. Дисертація написана на високому методологічному рівні, грамотно і належно оформлена. Вона є значним доробком у дослідженні теоретичних проблем судового правозастосування. Основні положення, висновки і пропозиції (рекомендації), сформульовані у дисертації, ідентично викладені в авторефераті. Вони знайшли свій виклад у публікаціях з теми дисертації, що підтверджують і відображають актуальність обраної теми дослідження, належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає вимогам МОН України та профілю спеціальності 12.00.01 - теорія і історія держави і права; історія політичних і правових учень. Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях обумовлюється, перш за все, активною апробацією результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях О. С. Кошитої у фахових вітчизняних наукових виданнях та виданнях зарубіжних держав (с. 33-37 автореферату), а також актами впровадження (с. 8-9 автореферату).

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. У цілому оцінюючи дисертаційне дослідження О. С. Кошитої, яке є самостійною завершеною науковою працею і виконане на високому науково-методичному рівні, мушу зупинитися на певних спірних чи дискусійних моментах, які ця дисертація, як і будь-яка інша творча праця такого роду, не позбавлена. До таких слід віднести наступні зауваження.

1. Розпочну з питання про теоретико-правову модель «судове верховенство». Я виділила авторське поняття дисертантки «судове верховенство» як корисне новаторство цієї роботи, зважаючи на належні аргументи у роботі для формування в українській правовій системі такого нового поняття. Водночас, структура самої моделі викликає певні питання, зняття яких потребує більш детальної авторської думки.

По-перше, хотілося б почути авторське бачення про структуру цієї моделі, оскільки виходячи із положення наукової новизни (п. 2 рівня вперше), паразі «судове верховенство» виглядає як авторське виокремлення **особливої властивості** судового правозастосування Верховного Суду, коли він переглядає рішення й відповідні справи. Такий висновок у мене впливає саме із окреслення сукупності складових елементів, через які О. С. Коштова формує модель, що її складають Як то: (процитую)

1) відкриття провадження касаційними судами ВС; 2) розгляд справ касаційними судами ВС чи передання справ на розгляд ОП ВС чи ВП ВС; 3) розгляд виключної правової проблеми з метою встановлення змісту норми права чи її істинного смислу, подолання прогалин у законі й праві; 4) унаслідок чого формується правовий висновок (правова позиція щодо правильного застосування норм матеріального права як відповідному переконливому прецеденті) у рішенні ВС;

На мій погляд, дисертантка по суті досліджує і описує особливу процесуальну форму, що паразі існує у діяльності Верховного Суду, тобто визначену законом: 1) **процедуру** судочинства, 2) відповідні принципам конкретного процесу й передбачені процесуальним правом умови, 3) **послідовність** та **порядок** діяльності учасників процесу, 4) засоби реалізації ними своїх прав, свобод і обов'язків, процедура здійснення окремих процесуальних дій тощо.

По-друге: чи може безумовно йтися про судове верховенство у діяльності Верховного Суду, якщо наприклад касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду уповноважений розглядати особливі категорії справ як суд першої інстанції і чи може вважатися правоположення (правовий висновок, правова позиція), сформоване цим судом під час

розгляду заявлених справ офіційним тлумаченням норм законів як результату судового правозастосування?

Отже, на захисті хотілося б більш детальноше почути позицію щодо авторської моделі «судове верховенство», зокрема в частині самостійності такої моделі та співвідношення її із іншими правовими явищами і категоріями у процесі судового правозастосування.

2. Наступне зауваження частково впливає із попереднього і стосується практичної імплементації принципу верховенства права у діяльність судів за запропонованим авторським баченням.

Так, у положенні наукової новизни 4 критерію вперше авторка робить висновок про необхідність **обережного** адаптування підходів, сформованих у країнах загального права до застосування судового верховенства в Україні як країні континентальної правової системи. І підкреслює неможливість повного калькування підходів, зважаючи на різні правові системи та повноваження найвищих судів України та США, оскільки Верховний Суд США володіє ширшими повноваженнями (має право тлумачити Конституцію), ніж український Верховний Суд.

У тексті дисертації авторка виводить реалізацію принципу верховенства права у діяльності судів через правові висновки Верховного Суду про правильне застосування передусім норм матеріального права.

Також протягом тексту дослідження вчена, наголошує, що в умовах конституційної демократії термін «правильність застосування» визначають як застосування норм позитивного права відповідно до вимог принципу верховенства права, інших фундаментальних правових принципів. Касаційна функція верховних судів наповнюється новим змістом, який не може бути зведений до верховного судового контролю за «простим нормозастосуванням» (с. 347-348 дис.). І далі дисертантка пише про необхідність співвідношення верховенства права і верховенства Конституції, адже ці явища частково різняться в правовій природі, а отже, мають різну спрямованість, можуть по-різному оцінюватися та розглядатися під час дослідження конкретної спірної ситуації Верховним Судом.

Такий авторський висновок має важливе значення для розуміння правової природи судового правозастосування і його наслідків, а тому потребує певних уточнень. Адже у поданій редакції він виглядає як певне закладення колізії між верховенством права і верховенством Конституції.

Це пояснюється тим, що принцип верховенства права займає ядро Основного Закону будь-якої демократичної держави і забезпечення його у діяльності судів по суті є забезпечення Конституції у житті кожного громадянина держави. У зв'язку з цим питання: у чому, на думку авторки, різна спрямованість між верховенством права та верховенством Конституції, і як по-різному можуть оцінюватися ці правові явища під час дослідження конкретної спірної ситуації Верховним Судом?

3. Протягом усього тексту роботи дисертантка неодноразово використовує різноманітний категоріальний апарат, який пов'язаний із з'ясуванням змісту законів під час діяльності судді, зокрема: судовий прецедент, квазіпрецедент, переконливий прецедент, побудова правової норми, судова правова норма, судове верховенство, правоположення, правовий висновок, правова позиція, тощо. Яким чином автор співвідносить чи розмежовує ці категорії, оскільки в тексті дисертації інколи ці правові категорії певним чином змішуються.

4. О. С. Копитова багато уваги приділяє процесу правозастосовної діяльності ВС під час розгляду виключної правової проблеми та відступу від власної позиції цим судом (підрозділи 4.1. 4.3.). Такий процес, як вже неодноразово наголошувалося, на думку дисертантки, є судовим верховенством, якщо йдеться про формування правового висновку щодо правильного застосування норм матеріального права. У результаті у постанові ВС формується переконливий прецедент, який характеризується відповідним рівнем нормативності. При цьому у роботі мені не вдалося простежити чітку позицію авторки щодо того, чи поглинає судове верховенство такий переконливий прецедент, чи О. С. Копитова розмежовує ці правові категорії? Або можливо вони видаються їй спорідненими чи навіть синонімічними і тоді запитання щодо доцільності нових правових понять, не притаманних українській теоретичній доктрині?

5. Останнє зауваження також стосується виключної проблеми та авторських прогнозів шляхів її розв'язання судами. Наголошу, що вивчення тексту дисертації дає підстави вважати, що дисертантка не підтримує судовий прецедент в чистому вигляді, про що вона неодноразово зауважувала протягом тексту роботи. Однак, на стор. 336-337 дисертації авторка пише, що «нині в законодавстві України вже встановлено прецедентну природу окремих рішень ВС. Відповідно до Закону № 1402-VIII, висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах ВС, «ураховуються іншими судами під час застосування таких норм права» та «є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму прав» (ч. 6 ст. 13 Закону № 1402-VIII). Процесуальні кодекси в новій редакції, продовжує О. С. Коштова містять окремий самостійний критерій виключна правова проблема, наявність якої є підставою для передачі справи на розгляд ВП ВС. У зв'язку з цим, для значення правових висновків ВС у механізмі забезпечення єдності правозастосування, розглянемо критерії створення прецедентних рішень, у яких вирішуються виключні правові проблеми та містяться відповідні правові висновки. **Прецедентними рішеннями** ВС мають бути передусім рішення в складних судових справах, у яких виявляються та розв'язуються проблеми правової невизначеності (прогалини, вакуум, надмірна абстрактність, неоднозначність правових приписів, конкуренція норм, колізії та інші правові дефекти). Особливого значення в діяльності ВС набуває перегляд судових справ, що містять виключну правову проблему, оскільки за наслідками вирішення справи з такою проблемою ВП ВС формулює правову позицію щодо застосування норм матеріального права або для подолання прогалин, вирішення колізій тощо.

О. С. Коштова пропонує варіанти розв'язання виключної правової проблеми: 1) у, так би мовити, «у чистому виді» шляхом внесення відповідних змін у законі та 2) та через судове верховенство, однак не просто хронологічне (коли справа розглядається і переглядається судами з першої по останню інстанцію), а вже за виключними обставинами після перегляду

правового питання стосовно норми закону, застосованої в остаточному судовому рішенні Конституційним Судом. Дисертантка зауважує, що «судове верховенство за цих умов простежується у формуванні правової позиції ВС, що може в подальшому визнаватися переконливим прецедентом шляхом тлумачення змісту правової норми, ураховуючи її конституційно-правовий зміст, виходячи із фактичних і юридично значущих обставин, суспільного значення спірного питання, у тому числі існування суспільного інтересу конкретного періоду розвитку правової системи України» (с. 342 дис.).

У зв'язку з цим, хотілося б на захисті почути більш детальну позицію авторки щодо пріоритету судового прецеденту чи переконливого прецеденту під час судового правозастосування при перегляді справи за виключними обставинами після визнання Конституційним Судом України положень закону конституційним/неконституційним. У запропонованих автором варіантах простежується певна невизначеність, що опосередковано впливає на теоретичну модель судового верховенства, запропоновану авторкою.

Разом з тим, висловлені зауваження у с рекомендацію більш глибокого розкриття окремих аспектів авторського бачення перш за все на теоретико-правову модель «судового верховенства» та теоретико-правові засади судового правозастосування в цілому, а тому за своїм характером є окремими і несять характер побажань та в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації і не відносяться до основних, концептуальних положень дисертації. Окремі з наведених питань можуть бути корисними дисертантці для вирішення досліджуваних проблем в майбутніх працях.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертаційне дослідження **Олени Сергіївни Копитової** на тему: «Теоретико-прикладні засади судового правозастосування», є закінченою самостійною науково-дослідною роботою, в якій розкрита комплексна теоретична проблема сутності судового правозастосування. У роботі

відображені нові науково-обґрунтовані результати, які в своїй сукупності є істотними для розвитку науки теорії права і мають практичне значення у судовій та правозастосовній практиці.

Дисертація володіє глибокими теоретичними знаннями, має різнобічний практичний досвід розгляду питань, що стали предметом її дослідження, вміє їх аналізувати і критично оцінювати. О. С. Копитова виявила знання концептуальних положень теорії права, теорії судустрою й філософії права, а також безумовну здібність до самостійного здійснення й завершення концептуальних науково-дослідних робіт на високому науково-теоретичному і методологічному рівні, вміння вести тактовну і результативну полеміку, наполегливість у досягненні мети.

Дисертація **Олени Сергіївни Копитової** на тему: «Теоретико-прикладні засади судового правозастосування», за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими показниками відповідає вимогам Постанови КМУ відповідає вимогам пунктам 9, 10, 12 Постанови КМУ № 567 від 24 липня 2013 року «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами), а її автор на підставі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія і історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

завідувач відділу теорії держави і права
інституту держави і права імені
В. М. Корецького НАН України
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Заслужений юрист України

«14» 06 2021 року

Н. М. Оніщенко

Посвідчую
Вченой секретарі Інституту
держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України
17 03 2021